

La Casa d'Ayora

un misteri per descobrir

Mª JOSÉ GIRONA GARCERÁN

Imponent, majestuosa, senyorial, elegant i viva es manté la Casa d'Ayora en el número 46 del carrer Major. Però, des de quan? Eixe es el vertader misteri d'esta singular edificació, coneguda per tots els almussafenys i adquirida recentment per l'Ajuntament d'Almussafes als seus últims propietaris, la família Garcerán- Moscardó.

Precisament és Leo Garcerán Moscardó, nascut a la mateixa casa i un dels hereus de la vivenda, qui porta molts anys recopilant dades i informació per tal d'intentar desvetlar part de les incògnites i misteris que envolten l'edifici. Malgrat la seua incansable i constant búsqueda, davant bona part dels dubtes - sobre tot des que fan referència a la seua data de construcció i als seus primers propietaris -, les hipòtesis són en bona mesura les úniques respostes que fins a la data podem manifestar per escrit en este article.

Del que no hi ha cap tipus de dubte és que la casa, i l'hort de tarongers de 22 fanecades que es trobava darrere, fou adquirida per Dolores Ayora Olcina a principis del segle XX, concretament l'any 1913, coincidint amb el període històric de Restauració Borbònica, entre la primera i la segona República espanyola.

El primer que fa esta rica propietària, provinent de la capital valediana, és enderrocar tot l'interior de la vivenda i construir-la de nou, a més de reformar tota

la façana exterior. En este sentit, la passió de Dolores Ayora pel neoclàssic francès la porta a plasmar este estil tant en l'exterior com en l'interior d'este edifici senyorial de dos altures.

La decoració de la planta baixa demostra que este espai estava destinat als casers i servents, ja que els acabats quant a la decoració de les parets i sostres és pràcticament nul, deixant-se a la vista únicament les vigues i viguetes de fusta. No obstant això, la propietària i respectà en gran mesura l'accés original a la vivenda, el qual podria datar de finals del segle XVIII. Este espai destaca per mantindre unes parets amb dibuix imitant sillars, pel sòcol de taulellets i per les vigues de fusta amb motius pintats intercalats que es troben en el sostre. Però el més curiós és que en totes les parets que delimiten l'entrada hi ha sis punts claus identificats amb l'actual escut de la Generalitat Valenciana fet amb ceràmica de Manises.

La zona noble de la casa es troba a la primera planta. Les sales de bany, tal i com les coneguem en l'actualitat, els papers pintats a les parets, els quadres del neoclassicisme, les pintures dels sostres... identifiquen la casa en la qual la propietària passaria bona part de la seua llarga vida.

Ja el metge Bosch, en el llibre "Almussafes. Noticiario Histórico Costumbrista" fa referència a la restauració de la que fou objecte la vivenda: "La casa palacio de Ayora... es un viejo caserón edificado en fecha indeterminada y renovado en restauración a principios de este siglo por

La Casa d'Ayora

un misteri per descobrir

la antedicha propietaria”.

És curiós que siguen alguns detalls referents a la construcció de la vivenda els que fan suposar que ésta siga molt anterior al segle XIX. De fet, el material utilitzat per a les vigues és la fusta de riu, un tipus de fusta molt anterior a la mobla i que possiblement fóra utilitzat ja en el segle XVII.

A més, en el procés de reforma executat per Dolores Ayora es tapien alguns finestrons i portes originals de la casa amb un tipus de forja toledà, identificador també del segle XVII. Justament, d'una de les zones tapiades naix la hipòtesis de què la casa tingué en el passat un subterrani, una antiga despensa que podria servir per a mantindre frescs els aliments.

Però sens dubte, l'escut de noblesa en pedra, col·locat sobre la porta d'entrada a la vivenda, és la gran senya d'identitat de la casa. En el llibre del metge Bosch apareixen uns apunts del seu pare, José Bosch Solves, en els quals afirma: “Esta casa perteneció a los condes de Balanza, según se deduce del escudo...”. Malgrat esta aseveració, en heràldica no coneixen l'escut en el qual es mostra un castell que manté un casc en la seua part superior; sobre la torre hi ha un braç empunyant una espasa curta, a més de destacar dues estrelles, una a cada costat de la torre, que brillen sobre el camp. El que sí que és

demostrable i es vislumbra pel simbolisme de l'escut és que pertany a una persona amb noblesa de sang que lluità en batalla per l'honor d'un rei del s. XVII i que fou ferit en guerra. Estes dades també fan suposar que la casa palau es remunta a un segle molt més anterior al que en un principi podríem suposar analitzant el seu estil arquitectònic.

Quant a la façana original, de les dades que ha anat recollint Leo Garcerán es desprèn que mantenia forma d'arc, així com una forja que dataria de finals del s. XVII o principis del XVIII, aproximadament, a més de disposar de les típiques espilleres de defensa, les quals s'orientaven cap al carrer Major.

Finalment, a la planta baixa hi ha portes tapiades en els dos extrems, per la qual cosa tot fa suposar que la vivenda es prolongava en horitzontal tant a la dreta com a l'esquerra. I arribats a este punt, cal fixar-se en el gravat que acompanya este escrit i que fou editat en el volum municipal “Historia Gráfica d'Almussafes”. D'autor desconegut, el gravat data del 17 de juny de l'any 1699. En ell s'observa l'Almussafes d'aleshores, amb l'antiga església, la torre i el castell, però també amb la casa coneguda en l'actualitat com d'Ayora. Es troba a l'esquerra del gravat (l'última del carrer – de l'actual carrer Major -) i en la imatge es percep clarament que mantenia

dos construccions de menor altura pegades a la mateixa.

El que també està demostrat és que un dels noms que identificà en el passat la vivenda fou "Casa de Barrera". En el llibre "Almus-safes, Noticiario Histórico-Costumbrista" el metge Bosch declarava que fou anteriorment coneguda amb eixe nom "según se deduce del recuerdo de la fuerte inundación de La Barrancà de San Pasqual, ocurrida el 17 de mayo de 1850, durante la cual se guarecieron en ella muchas gentes, pues por tener el suelo más alto nivel, ofrecía mayor seguridad".

La vivenda també fou anomenada "Casa de Calderón" i al respecte afirma el metge Bosch: "porque este fuera el segundo apellido del señor Barrera, o el de su esposa, o fuese un apodo de familia". És en este punt on la investigació de Leo el porta a trobar una connexió de la casa amb el Mas de Reig, concretament per mantindre les dos en el seu jardí un arbre anomenat "almez", conegut en valencià com "llidoner", avui ja desaparegut. La capital de la Vall del Almez és Jarafuel, municipi que encara manté viva l'artesania del "almez" per a fabricar els millors bastons, vares de mando i gaiatos. Eteivino Serra, periodista i veí de Jarafuel, va definir este arbre – símbol de Jarafuel - com "humil i generós" i declarà "El almez puede vivir hasta 600 años y alcanzar los 25 metros de

altura, aunque ejemplares de tal tamaño sólo se encuentran en el Real Sitio de Aranjuez, en los jardines botánico, en el Mas de Reig y en el huerto de una casa de la Marquesa de Ayora".

Esta asseveració ens fa plantejar-nos dues qüestions: d'una banda que potser el Mas de Reig i la Casa del Carrer Major pertanyeren a la mateixa família i d'altra trobar una possible resposta al fet que una burgesa rica com era Dolores Ayora adquirira la seua casa d'estiu en la vila d'Almussafes de principis de segle XX, un poble sense cap atractiu turístic. Potser la manca d'un títol nobiliari portara a Dolores – la residència fixa de la qual era el palau d'Ayora, actualment situat en el carrer Justo y Pastor de València - a comprar la vivenda que prèviament havia sigut propietat d'una marquesa que també mantenia el cognom Ayora.

Arribats a este punt, cal preguntar-se qui era Dolores Ayora i com havia fet la seua gran fortuna, però eixe és un interessant capítol que tractarem en un altre escrit.

Deixem, doncs, que el misteri continue...